

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНИХ Й ВОЛЬОВИХ КОМПОНЕНТІВ РЕГУЛЯЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті висвітлюються особливості розвитку емоційно-вольової регуляції майбутніх учителів. Обґрунтовуються методологічні напрями формування та розвитку емоційно-вольової регуляції студентів в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: емоційно-вольова регуляція, емоційно-вольова сфера, тренінг розвитку емоційно-вольової регуляції.

Постановка проблеми

Психологічне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів є важливим фундаментальним і прикладним завданням. Сучасна психолого-педагогічна наука все більше уваги звертає на вольовий компонент особистісного розвитку, який у значній мірі виступає як основна умова в цілеспрямованому виборі особою адекватних форм поведінки, у відмові від деструктивних стратегій поведінки, в реальному втіленні в діяльності етичних імперативів, гуманістичних цінностей і ідеалів.

Практична актуальність цієї дослідницької лінії пов'язана з прикладними завданнями оптимізації функціонування регуляторних процесів в соціальному взаємозв'язку, з підвищенням працездатності в трудовій і навчальній діяльності, профілактикою несприятливих наслідків стомлення і стресових станів.

В сучасній психології існує суперечність між важливістю проблеми розвитку емоційно-вольової регуляції студентів — майбутніх учителів, її актуальністю та значущістю як професійно важливих якостей вчителя, з одного боку, і браком знань про природу цього психологічного конструкту, про психологічні умови цілеспрямованого формування й корекції емоційно-вольових компонентів, — з іншого.

Особливої актуальності проблема емоційно-вольової регуляції набуває на етапі навчально-професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи через те, що майбутня професійна діяльність за фахом пов'язана з вираженням емоційно-вольовим компонентом. Хоча, інформації про особливості розвитку емоційно-вольової регуляції в процесі професійної підготовки вчителів вочевидь недостатньо.

Отже, виникає питання про закономірності розвитку вольової організації, емоційної регуляції студентів педагогічного профілю і особистісних факторів, що сприяють її розвитку. При цьому зберігає свою актуальність проблема з розроблювання відповідних розвивально-корекційних заходів для формування вольових й емоційних компонентів у студентів — майбутніх учителів.

Складність і багатоаспектність проблеми емоційно-вольової регуляції обумовлюють численні підходи до розуміння її сутності, природи, структури, а також до методів й засобів її розвитку та формування. Основним методологічним принципом, що визначає дослідження емоційно-вольової регуляції у вітчизняній психології, є положення про цей конструкт як інтегральний процес, що забезпечує ефективну соціальну взаємодію і діяльність у ситуації невизначеності й стрімкої динаміки суспільних перетворень (Г. Абрамова, Л. Бортникова, О. Дашкевич, К. Дяченко, В. Зобков, П. Обухов, О. Славгородська, Т. Тихолаз, О. Філатова, М. Чумаков та ін.).

Активне розроблювання цього принципу пов'язано з дослідженням таких проблем, як визначення внутрішньої структури процесу психічної регуляції на усвідомленому, довільному рівні (В. Іванников, Е. Ільїн, О. Конопкін, В. Моросанова, В. Селіванов, Т. Шульга); як проблема сукупності прийомів і методів, що вживаються для регуляції психічного стану, діяльності та поведінки (В. Іванов, В. Некрасов, В. Писаренко, І. Сергієва, О. Чебикін та ін.); як емоційна регуляція діяльності в екстремальних умовах (О. Дашкевич); як взаємозв'язок емоційної і вольової сторін регуляції (Г. Аванесян, К. Дяченко, В. Сопов, М. Чумаков та ін.).

Здійснено цілий ряд досліджень, що свідчать про істотний вплив емоційно-вольових механізмів на ефективність процесів навчання, регуляції в освоєнні нових видів діяльності, зокрема і професійної (Г. Абрамова, Л. Бортникова, К. Дяченко, Л. Мітіна, П. Обухов, О. Славгородська, О. Філатова, О. Чебикін, М. Чумаков, Т. Шульга та ін.).

В низці праць виявлено роль емоційних станів у регуляції діяльності, що поліпшують або дезорганізують її (передстартова лихоманка, апатія, перезбудження, тривожність за результат), їх роль навіть у погіршенні діяльності при позитивних емоціях (О. Дашкевич, В. Калін) [2].

Необхідність у активному дослідженні особливостей емоційно-вольової регуляції особи, що формується, підкреслюється цілим рядом учених, що працюють у галузі вікової психології (Л. Божович, А. Висоцький, К. Корнілов, В. Котирло, В. Крутецький та ін.). Внаслідок цього підкреслюється важливість підліткового і юнацького періодів в її формуванні.

Найважливішими результатами праць у цій сфері психології можна вважати експериментальне доведення взаємозв'язку зацікавленості до навчальної діяльності та вольових якостей особистості; нерівномірність розвитку різних вольових якостей на кожному віковому етапі [1; 2].

В дослідженні М. Чумакова [16] встановлено, що у період від молодшого підліткового віку до юнацького емоційно-вольова регуляція має слабо виражену вікову динаміку, обумовлену динамікою окремих компонентів структури. Для активізації динаміки розвитку емоційно-вольової регуляції потрібні програми для її формування в соціальному взаємозв'язку. В цілому можна укласти, що без спеціально організованої психолого-педагогічної роботи вона розвивається незначно. Висновки про те, що включення у навчальну діяльність забезпечить становлення вольової регуляції, є надто оптимістичні. Потрібні зміни, оптимізація параметрів навчальної діяльності, щоби додати їй розвиваючого ефекту. Крім того, потрібні цілеспрямовані розвиваючі і формуючі психолого-педагогічні виховні зусилля для забезпечення позитивної динаміки регуляторних процесів.

З огляду на вище сказане, неможливо обійти увагою проблему розвитку емоційно-вольової сфери студентів як майбутніх учителів початкової школи. Студенти 1–2 курсів, які є в центрі уваги нашого дослідження, — це юнаки та дівчата здебільшого віком від 15 до 17 років. Відповідно до вікової періодизації, навчання у вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації охоплює такий період життя, який можна назвати ранньою юністю.

Отже, аналіз теоретико-методологічних засад дослідження особливостей розвитку емоційно-вольової регуляції студентів вищих навчальних закладів I–II рівня акредитації визначається актуальністю важливих психолого-педагогічних завдань, пов'язаних із необхідністю формування та розвитку гармонійної особистості, прогнозування стану та поведінки зростаючої особистості за емоціогенних умов. Вольова регуляція розглядається як важлива складова професійно-педагогічної компетентності та як значущий фактор успішності навчальної діяльності.

Основна *мета* статті полягає в обґрунтуванні системної реалізації розвивально-корекційної програми розвитку емоційно-вольової регуляції у студентів, що потребує кількох напрямів управління процесом розвитку цієї регуляції.

Виклад основного матеріалу

Становлення і розвиток емоційно-вольових властивостей — складний і тривалий процес, що тісно пов'язаний з формуванням особистості та її психічним розвитком. В юнацькому віці емоційно-вольова регуляція об'єктивно виявляється в свідомому виборі особистої поведінки в ситуаціях внутрішнього конфлікту інтересів, що виникає при необхідності підкорятися заведеним соціальним нормам, при відсутності індивідуальних і стійких прагнень до цього.

Що стосується досліджуваного нами вікового періоду ранньої юності — періоду стабілізації особистісних якостей і властивостей, то виявлений на етапі констатації високий рівень тривожності, нейротизму, внутрішньої конфліктності, низький рівень розвитку вольової регуляції у студентів педагогічного училища, актуалізує своєчасні заходи щодо розвитку психічно здорової, здатної ефективно функціонувати у соціумі особистості.

Вікова специфіка емоційно-вольової регуляції обумовлюється індивідуальними здібностями юнаків і дівчат, уміннями на поведінковому рівні зберігати контроль над собою в екстремальних умовах, добровільно виконувати свій етичний обов'язок, зібрано і цілеспрямовано діяти відповідно до об'єктивно поставлених завдань, вірити в себе, відповідально вирішувати проблеми діяльності і спілкування в соціумі,

що виникають. Саме в період ранньої юності, опосередковуючись Я-концепцією юнаків і дівчат, емоційні й вольові якості стають стійкими особистісними утвореннями.

Головною метою впровадження у навчально-виховний процес розвивально-корекційних заходів є формування оптимального рівня функціонування емоційно-вольової регуляції, планомірний розвиток структурних компонентів її механізму при опорі на актуальний рівень її представленості у студентів.

Розвиток емоційно-вольової регуляції переважно розглядається вченими в таких аспектах: пошук засобів і способів довільної регуляції емоційних станів, а також умов, що підвищують емоційну стійкість людини (Л. Аболін, Б. Вяткін, О. Дашкевич, А. Пуні, П. Рудик, О. Чернікова); сприяння у створенні наміру і допомоги в подоланні труднощів, формування вищих форм вольової поведінки (Л. Божович); організації самовиховання юнаків та дівчат (А. Веденов, А.І.Висоцький, Н. Євдокимова та ін.).

Для планомірного розвитку і формування особистості майбутніх вчителів можуть використовуватися як індивідуальні, так і групові форми роботи. Методологічна стратегія системи розвивально-корекційних заходів ґрунтується на розумінні сутності й закономірностей психічного розвитку в ранній юності та концептуальних уявленнях гуманістичної школи щодо єдності актуального і потенційного в людині (Г. Балл, М. Бургин, Г. Костюк, С. Максименко, Б. Ломов та ін.).

На наш погляд, презентація програм розвитку емоційно-вольової регуляції у студентів має ґрунтуватися на наукових принципах та технологічних розробках.

Відзначимо, що в сучасній психологічній практиці спостерігається вельми широка методологічна спрямованість щодо розвивально-корекційних заходів, поміж яких виділяються: гуманістичний, поведінковий, когнітивний напрями [3; 5; 6; 12].

У гуманістичному аспекті психокорекція розуміється як створення умов для позитивних особистісних змін: особистісного зростання, самоактуалізації. Акцент робиться на моделі особистісного зростання [15]. Завдання психолога полягає в орієнтації на унікальні можливості і потенціал особистості [8, 153–164].

Програму розвитку емоційно-вольової регуляції студентів варто спрямувати на активацію внутрішніх резервів особистості, формування впевненості у власних силах, розвитку саморегуляції. Кінцевою метою корекційно-розвивальних заходів є реорганізація Я-концепції особистості студента шляхом асиміляції раніше не опрацьованих переживань, розвиток здібностей до рефлексії та саморегуляції [4].

Реалізація гуманістичного підходу передбачає пошук ресурсів для подолання труднощів і проблем, які виникають, збереження віри в позитивні якості і сили людини. Клімат відкритості, безпеки в групі породжує довіру, дає змогу особистості усвідомити і змінити неадекватні захисні установки, перевірити та вжити оновлені способи поведінки і форми емоційного реагування.

Наступний напрям — поведінковий, ґрунтується на концепціях біхевіоризму [9]. Поведінкові методи розвитку й корекції особистості використовуються для формування нового стереотипу поведінки, якого раніше не було в діяльності людини. В програмі розвитку емоційно-вольової регуляції студентів з позиції цього напрямку акцент ставиться на довільних способах управління поведінкою і діяльністю особистості в умовах внутрішніх і зовнішніх труднощів на шляху досягнення мети, на опануванні психологічними прийомами саморегуляції та навчання способів емоційної поведінки і експресивного реагування в різних життєвих ситуаціях [4].

Сутність когнітивного напрямку полягає в усвідомленні людиною індивідуальних ірраціональних уявлень і негативних суджень та у тому, що більшість психологічних проблем особистості є наслідком неправильних уявлень. Переважає акцент на можливості навчання нових способів мислення, когнітивного переформування, який дає змогу замінити ірраціональні компоненти мислення актуальнішими ідеями. Вправи в цьому випадку, спрямовано на розвиток прогностичних здібностей, розвиток уваги і спостережливості. Результатом упровадженої програми розвитку емоційно-вольової регуляції когнітивної спрямованості є зміна способів мислення, які підтримують не адаптивну емоційну поведінку.

Наголосимо, що сучасна методологія психології набуває нових рис та особливостей. Певні можливості розвитку емоційно-вольової регуляції студентів представляють сучасні методологічні ідеї, які базуються на «екофасилітаційному» професора П. Лушина, основу якого складає оригінальна теорія особистісної зміни [10]. Екофасилітацію вчений розуміє як управління відкритою динамічною системою особистості з метою підтримки її в стані саморозвитку.

Такий підхід звільняє педагогічний простір від однолінійності і штампів. Визначає нове тлумачення процесів особистісного розвитку, що дає змогу розглядати студента (учня) як активного діяча власної життєдіяльності.

В програмі розвитку емоційно-вольової регуляції студентів з позиції цього напряму, наголос робиться на опануванні студентами практичних навичок, застосуванні прийомів недирективного способу психолого-педагогічного управління (екофасилітації), створенні сприятливих умов, тобто відсутності насильницької дії, що обмежує можливості самовизначення особи в сучасних соціальних умовах.

Стратегія розвитку емоційно-вольової регуляції студентів в умовах педагогічної фасилітації обумовлює необхідність перетворення традиційного навчально-виховного процесу на недирективну ситуацію невизначеності, переживання якої акумулює процеси творчого пошуку групи, осмислення і переосмислення особистісної позиції, сприйняття позицій інших учасників групового процесу. Результатом екофасилітації є поява нових можливостей саморегуляції соціального суб'єкта або соціальної екосистеми [11].

Отже, сучасна практика розвивально-корекційної роботи з розвитку емоційно-вольової регуляції студентів досить інваріантна. У кожного з напрямів є своя наукова теоретична база, свій філософський підхід з власним поглядом на природу людини та шляхи її діалектичного розуміння, своє бачення мети та завдань психологічної допомоги. Саме методологія дає змогу обрати шлях, залежно від поставленої мети, і отримати результат у роботі з окремим індивідом або групою.

З огляду на викладене вище, зазначимо, що для сучасної практичної психології є характерним взаємне проникнення й доповнення різних психологічних підходів і методів.

Для того, щоб процес формування емоційно-вольової регуляції студентів став менш суперечливим і більш адекватним, ми вважаємо за необхідне у конструюванні й реалізації програми, що розвивається, орієнтуватися не на окреме методологічне спрямування, а поєднувати різноманітні засоби психологічного впливу, реалізуючи комплексний підхід. На нашу думку, це підвищить рівень мотивації студентів до самоактуалізації, рефлексії, а також до використання прийомів психологічного розвантаження.

Зауважимо, що ефективність психологічного впливу залежить не лише від вибору того чи іншого методологічного підходу, а й від стратегії її побудови. Принципово важливим для успішної реалізації розробленої програми розвитку й формування емоційно-вольової регуляції у студентів є дотримання психологом методичних вимог, зокрема чіткого формулювання основної мети роботи; визначення кола завдань, які конкретизують основну мету; визначення етапів проведення роботи з вказівкою тимчасових меж; розроблення вимог до оформлення тренінгових занять.

Реалізація корекційно-розвивальної програми передбачає розв'язання таких завдань:

- підвищення мотивації у студентів й активізації особистісного потенціалу саморозвитку й самореалізації;
- набуття навичок вольової регуляції, підвищення контролю над життєвими подіями;
- розвитку відповідальності, впевненості, самовладання;
- відпрацювання методів і прийомів саморегуляції;
- зміцнення позитивної емоційності, корекції тривожності, нейротизму;
- підвищення ефективності та результативності навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Послідовне розв'язання встановлених завдань відбувається, передусім, через спрямування Я-зусиль студентів на самопізнання, актуалізацію внутрішніх особистісних ресурсів та потенційних здібностей, підвищення особистісної компетентності, розвиток впевненості у собі, відповідальності, цілеспрямованості, витримки, самовладання, набуття досвіду конструктивного розв'язання життєвих проблем.

Таким чином, зосереджуючи увагу на розвитку емоційно-вольових якостей особистості студентів як безперервному процесі, включеного до процесу їх професійного навчання, ми можемо виокремити кілька найприйнятніших засобів і методів.

Насамперед, це навчальні заняття. Впливаючи на емоційно-вольову сферу особистості людини, пов'язану з конкретною діяльністю, у відриві від самої діяльності, неможливо досягти оптимального позитивного ефекту.

До того ж внаслідок досліджень виявлено фрагментарний, невпорядкований характер планування роботи з формування вольових властивостей у студентів. Цілком імовірно, брак уваги педагогів до цих

аспектів виховання, пов'язаний з недооцінкою визначальної ролі повноцінного розвитку емоційно-вольової сфери особистості студентів. Наслідком такого ставлення є застосування засобів, методів і форм роботи, які не сприяють повною мірою активізації вольових можливостей студентів. Під час контролю навчальної діяльності практично відсутня розгорнута змістова оцінка, що впливає на актуальний рівень тривожності студентів і сприяє прояву їх вольової активності.

Окрім навчальних занять, доцільно використовувати психологічний тренінг як один з методів розвитку емоційно-вольових якостей особистості студента. Роботу у тренінгових групах орієнтовано на використання активних методів психології з метою навчити учасників застосовувати отримані на заняттях знання та навички в реальному житті [14].

Модель тренінгу з формування емоційно-вольової регуляції об'єднує основні процеси зміни поведінки: мотиваційні, когнітивні, афективні, поведінкові. Причому, порядок зміни поведінки Л. Мітіна розглядає не як лінійний рух через різні стадії, а як процес, що відбувається по спіралі. Чим більше спроб відбувається, тим більше нового свідомого досвіду набуває людина, тим вищий рівень самосвідомості та розвитку і тим ефективніша її життєдіяльність [13].

У цьому аспекті тренінг дає змогу використовувати численні різноманітні інструменти, такі як групова дискусія, ігрові методи, методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції, методи тілесно орієнтованої психотерапії, медитативні техніки тощо.

Вважаємо, що стратегія програми розвитку емоційно-вольової регуляції особистості студентів має розроблятися відповідно до рівня розвитку вольових й емоційних якостей особистості. Розвиваючи ідеї взаємовпливу емоцій і волі у процесі регуляції, І. Гетте-Борисова в дисертаційній праці «Психологічні умови розвитку вольових якостей особистості у студентів вузу» звертається до проблеми значення розвитку вольових аспектів у студентів. Розроблена вченою модель розвитку вольових якостей має чотири блоки: когнітивний, емоційно-оцінний, атрибутивний і поведінковий. Виокремлені блоки відповідають рівням процесу розвитку вольових якостей особистості.

На першому етапі тренінгові процедури слід спрямувати на формування довірливого ставлення учасників, уміння розпізнавати і розуміти емоційний стан людей. Їх призначення: зняти емоційне напруження і поліпшити настрій членів групи; розвивати співпереживання, формувати емоційні позитивні взаємини між членами групи. Доцільним вважаємо вплив на когнітивні компоненти. Зміна уявлень на рівні наявної інформації та існуючих знань є необхідним етапом розвитку мотивації досягнення і вольових якостей особистості студента. Отримання інформації про досягнення успіху, розширення кругозору, ознайомлення з безліччю варіантів успішного досягнення мети є початковою умовою для включення індивіда в діяльність досягнення, тому що формує у нього не лише образ успішної людини, яка досягає своїх цілей, а й певних очікувань щодо своєї діяльності — сподівань на досягнення успіху.

Отже, об'єктом впливу є система уявлень про роль вольових якостей в успішності навчальної та майбутньої професійної діяльності, відповідно, на цьому етапі роботи відбувається актуалізація цінностей етичної відповідальності в процесі професійного саморозвитку.

На наступному етапі впровадження психотехнологій при зміні самооцінки особистості відбувається первинна актуалізація цінностей, пов'язаних з потребою в самоствердженні і самовираженні. При цьому акцент наголошується на формуванні самоповаги особистості. Емоційне переживання й афективне забарвлення ситуацій у досягненні успіху і зіткнення з невдачею забезпечують устанавлення мережі сильніших асоціацій, що сприяють домінуванню і значної привабливості успіху порівняно з невдачею, а відповідно, і перевагу мотиву у досягненні успіху над мотивом в уникненні невдач.

Під час роботи тренінгової групи передбачається трансформація сфери особистої відповідальності. На цьому етапі у студентів відбувається актуалізація цінностей, пов'язаних із розвитком вольових якостей. При цьому акцентуються форми прояву самоконтролю особистості. Вплив відбувається і на стратегію поведінки і життєві позиції студентів і супроводжується вторинною актуалізацією цінностей, пов'язаних із самореалізацією і самовдосконаленням особистості студента як майбутнього вчителя. При цьому особливо наголошується на формуванні та зміцненні стратегій самоствердження особистості в професійній діяльності.

Таким чином, головною метою програми розвитку емоційно-вольової регуляції в студентів є активізація побудови особистістю власної системи емоційно-вольової регуляції, нормами якої вона буде керуватися в подальшій життєдіяльності.

Йдеться, насамперед, про «переключення» юнаків і дівчат із «споживчого» типу на самостійний пошук рішень, про перетворення студента (учня) в автора інноваційних методик і засобів самовиховання й саморозвитку. Позитивний результат досягається тільки в тому разі, якщо спонукати юну особистість бути творцем власного життя.

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити на тому, що кожною методологічною традицією обґрунтовано власний принциповий підхід до конструювання змісту психологічних програм, певні психотехніки й методи.

Важливо наголосити, що не можна ігнорувати можливості та обмеження окремого психологічного методу стосовно конкретної проблеми особистості. Разом із тим, у ситуації психологічного взаємозв'язку особистість виступає у єдності своєї поведінки, емоцій, мотивації тощо. Тому не слід обмежуватися ресурсами якогось одного напрямку. Адекватнішим є використання комплексу взаємодоповнюючих психологічних методів, що дають змогу уникнути абстрактного розгляду як універсального про будь-який з них.

Психологічний вплив має спрямовуватися не тільки на проблемні сторони особистості з метою їх відновлення, реабілітації, а й на збереження можливостей і ресурсів особистості, що здатні виступати як опорні, компенсаторні механізми.

Висновки

Уміння емоційно-вольової регуляції у студентів є сформовані якості, розвиток яких може досягатися шляхом застосування активних форм навчання. Відзначимо, що в психолого-педагогічній практиці існує чимало розвивальних програм, тренінгів та інших заходів щодо розвитку, регуляції та саморегуляції емоційно-вольових характеристик особистості. Проте, майже всі вони розраховані на юних спортсменів або майбутніх військових.

Перспективність основних ідей проведеного дослідження убачається в необхідності перевести проблематику щодо розвитку емоційно-вольової регуляції особистості студента у практичну площину, визначенні чинників, що обумовлюють її просування до вищого рівня і на цій основі розробити ефективну корекційно-розвивальну програму, спрямовану на збільшення особистісного адаптаційного потенціалу студентів та здатності майбутнього педагога до емоційно-вольової регуляції. Одне із завдань із розроблення такої програми полягає в можливості включення її в навчальний процес вузу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басов М.Я. Воля как предмет функциональной психологии. Методика психологических наблюдений над детьми / М.Я. Басов; отв. ред. Е.В. Левченко. — СПб. : Алетейя, 2007. — 544 с. — (Серия «Мир культуры»).
2. Быков А.В. Становление волевой регуляции в онтогенезе: учеб. пособие / А.В. Быков, Т.И. Шульга. — М. : Изд-во УРАО, 1999. — 168 с.
3. Вачков И.В. Окна в мир тренинга: Методологические основы субъектного подхода к групповой работе: учеб. пособие / И.В. Вачков, С.Д. Дерябо. — СПб. : Речь, 2004. — 271 с.
4. Деревянко С.П. Развитие эмоционального интеллекта в тренинговых группах / С.П. Деревянко // Психологический журнал. — 2008. — № 2. — С. 79–84.
5. Евтихов О.В. Практика психологического тренинга / О.В. Евтихов. — СПб. : Речь, 2005. — 256 с.
6. Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга / Т.В. Зайцева. — СПб., Речь; М. : Смысл, 2002. — 352 с.
7. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции: учеб. пособие. — 3-е изд. / В.А. Иванников. — СПб. : Питер, 2006. — 208 с.
8. Караяни А.Г. Психотерапия и психокоррекция как методы психологической помощи / А.Г. Караяни, И.В. Сыромятников // Прикладная военная психология. — СПб. : Питер, 2006. — 480 с.

9. Карвасарский Б.Д. Психотерапия: учеб. для вузов. – 2-е изд. / Б.Д. Карвасарский. — СПб. : Питер, 2002. — 672 с. — (Национальная медицинская библиотека).
10. Лушин П.В. Личностные изменения как процесс: теория и практика / П.В. Лушин. — Одесса : Аспект, 2005. — 334 с.
11. Лушин П.В. Экофасилитация в психотерапевтическом и образовательном контекстах: «буферная зона развития», коллективно генерируемый инсайт и неопределенность / П.В. Лушин // Журнал практикующего психолога. — 2008. — № 14. — С. 95–104.
12. Марасанов Г.И. Социально-психологический тренинг / Г.И. Марасанов. — М. : Когито-Центр, 2001. — 249 с.
13. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.М. Митина. — М. : Изд. центр «Академия», 2004. — 320 с.
14. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учеб. пособие / А.А. Осипова. — М. : Сфера, 2002. — 510 с.
15. Роджерс К. Клиенто-центрированная терапия / К. Роджерс; пер. с англ. — М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 1997. — 320 с. — (Серия «Актуальная психология»).
16. Чумаков М.В. Эмоционально-волевая регуляция деятельности: структура, типы, особенности функционирования в социальном взаимодействии: монография / М.В. Чумаков. — М. – Курган : Изд-во Курганского гос. ун-та, 2007. — 214 с.

Шевякова Н.Л.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ И ВОЛЕВЫХ КОМПОНЕНТОВ РЕГУЛЯЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье освещаются особенности развития эмоционально-волевой регуляции будущих учителей. Обосновываются методологические направления формирования и развития эмоционально-волевой регуляции студентов в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: эмоционально-волевая регуляция, эмоционально-волевая сфера, тренинг развития эмоционально-волевой регуляции.

Shevyakova N.L.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL COMPONENTS OF REGULATION OF ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS

The article lights up the features of development of the emotionally-volitional regulation of personality of the future teachers. The methodological directions of formation and development of the emotionally-volitional regulation of students of higher education are grounded.

Key words: emotionally-volitional regulation, emotionally-volitional sphere, training of development of the emotionally-volitional regulation.